

16.12.2009

Liite 4

Perusopetuksen yleisten tavoitteiden ja tuntijaon työryhmälle

ELÄMÄNKATSOMUSTIETO

Opetusneuvos Pekka Elo

Elämäkatsomustieto oppiaineena on perustaltaan monitieteinen kokonaisuus, jonka lähtökohtiin kuuluu filosofiaa sekä yhteiskunta- ja kulttuuritieteitä. Opetuksen tehtävänä on antaa oppilaalle aineksia kasvaa itsenäiseksi, suvaitsevaiseksi, vastuulliseksi ja arvostelukykyiseksi yhteisönsä jäseneksi. Katsomusopetus on taitolaji, jossa yhdistyvät oman identiteetin rakentaminen, suvaitsevuus ja kulttuurinen lukutaito.

Oppiaineen tavoitteet voidaan pelkistää kahteen: katsomukselliseen yleissivistykseen ja ajattelutaitoon. Ensimmäinen sisältää perusteet tunnistaa ja arvioida uskonnollisia sekä vakaamuksellisia katsomuksia. Elämäkatsomustieto seuraa ns. vuoden 2001 Madridin suositusta käsittelemällä tasapuolisesti niin sekulaareja vakaumuksia kuin uskontoja (International Consultative Conference on School Education in Relation with Freedom of Religion and Belief, Tolerance and Non-discrimination, Madrid, 23 – 25 Nov. 2001).

Toinen tavoite sisältää katsomuksellista, erityisesti eettistä ajattelutaitoa. Tässä yhteydessä painotetaan myös opetuksen perustana olevaa ihmisoikeusetiikkaa. Sosiaalipsykologiset tutkimukset ovat todenneet eettisten ajattelutaitojen keskeisen roolin pyrittäessä tukemaan taitavasti ihmisoikeusetiikkaa noudattavan yksilön kasvua (K. Helkana: Nuorten kehittyvä etikka, teoksessa Airaksinen ym. (1993) Hyvän opetus. VAPK).

Tämä kaikki sisältyy perusopetuksen yleisiin tavoitteisiin, voimassaolevaan opetussuunnitelman perusteisiin ja on myös tulevaisuudessa tarvittavaa kulttuurista osaamista ja pääomaa. Siis monikulttuurisessa tulevaisuudessa korostuu katsomusaineiden merkitys; opetus mahdollistaa yhtäaikaista tuen omalle identiteetille ja joustavalle kulttuuriselle osaamiselle.

Tuntimäärät, tavoitteet ja oppimistulokset

Peruskoulun olemassaolon aikana oppiaineen nimi on vaihtunut uskontojen historiasta ja siveysopista elämäkatsomustiedoksi. Tuntimäärä on ollut suhteellisen vakaa, vaikka joustavuuden lisääntyessä alempien luokkien painostus on lisääntynyt. Tämän hetken tuntimäärä vaaditaan tulokselliselle katsomusopetukselle.

Opetushallitus arvioi 2001 uskonnon, elämäkatsomustiedon ja tapakasvatuksen oppimistuloksia perusopetuksen päättövaiheessa. Tulokset julkaistiin raportissa *Uskonnon, elämäkatsomustiedon ja tapakasvatus - oppimistulosten arviointi perusopetuksen päättövaiheessa* (Oppimistulosten arviointi 5/2002). Arvioinnin mukaan kaikkien katsomusaineiden oppimistulokset olivat vain tyydyttäviä. Osaamisen puutteet vaihtelivat oppiaineittain, ja tyttöjen ja poikien osaamiserot olivat selviä. Sisällöllisistä puutteista voidaan mainita elämäkatsomustiedon oppilaiden heikko oman sekulaarin kulttuuriperinnön tuntemus.

Opetuksen osalta opettajien muodollinen kelpoisuus on heikko. Lisäksi raportti osoittaa, että keskeisinä ongelmina ovat opettajien heikko aineenhallinta, oppisisältöjen ja menetelmien käyttö sekä ajantasaisten oppiaineistojen puute.

Helsingin kaupunki teki katsomusaineiden opettajille ja oppilaiden huoltajille laajan kyselyn, jonka tulokset julkaistiin 2007 (Finnish Consulting Group). Huoltajakyselyn tulokset tukevat elämäkatsomustiedon tavoitteita. Esimerkiksi 95 % piti tärkeänä, että vakaumuksista ja uskonnoista annetaan puolueetonta tietoa, samoin ettei opetus ohjaa tietyn vakaumuksen omaksumiseen

ja toisaalta opetuksen ei ollut tarpeen perehdyttää eri uskontojen harjoittamiseen. Opettajat näkivät hankaluutena riittävän oppimateriaalin puutteen.

Opetusjärjestelyjen toimivuus

Vaikka kehitystä on tapahtunut, tarvitaan hyvien työjärjestysmallien kehittämistä, jossa kriteereinä on periaatteet: ei hyppytunteja, ei opetusta perjantain myöhäisinä iltapäiväaikoina eikä opetusta päällekkäin jonkun oppilaalle pakollisen oppiaineen kanssa. Lisäksi tarvitaan tiedotusta katsomusvapaussäädöksistä Madridin 2001 suosituksen periaatteiden mukaisesti.

Kansainvälisesti

Filosofinen lähestymistapa on ollut runsaasti esillä eri yhteyksissä. UNESCO:n raportti *Philosophy, a School of Freedom* (2007) korostaa tärkeyttä käyttää filosofista dialogia jo nuorille oppilaille avaimena demokraattisen ja suvaitsevan yksilön kasvun tukemisessa. Lähestymistapa oli myös voimakkaasti esillä Kansainvälisen filosofian päivän 2009 Moskovassa järjestetyssä konferenssissa (www.fisp.org). Samalla tavalla brittiläinen NACE (National Association of Teachers for Able Children in Education, http://www.nace.co.uk/nace/about/about_nace_for_gifted_and_able_children.htm) korostaa filosofista ajattelua (esim Wallace, B. & Bentley, R. (2002) *Teaching Skills Across the Middle Years*, David Fulton Publishers).

Tämä kaikki tukee elämäntiedon lähestymistavan oikeutusta, joka lähtee filosofisen dialogin perusteista

Toisaalta kansainvälisesti käyty keskustelu katsomusopetuksen rakenteesta sai uutta vahtia kun Euroopan ihmisoikeustuomioistuin antoi langettavan päätöksen ns. Norjan tapauksesta. Se osoitti kuinka hankalaa on koota eri katsomusryhmät yhden oppiaineen sisälle (Grand Chamber Judgment, *Folgerø v. Norway*, 29.6.2007, Application no. 15472/02).

Yhteiskunnallinen keskustelu

Vaikka julkisuudessa on kaavailtu yhden katsomusaineen mahdollisuutta, elämäntiedon sidosryhmät kuten opettajajärjestö, Vapaa-ajattelijain liitto ja Suomen Humanistiliitto kannattavat nykyistä mallia. Elämäntiedon sisällöistä vallitsee yksimielisyys.

Lopuksi

Geneven ihmisoikeuskomissio käsitteli YK:n yleismaailmallisen ihmisoikeusjulistuksen 18 § soveltamista vuonna 1993 (HR/GEN/1/Rev.5). Komissio totesi: ”*Artikla 18 suojelee teistisiä, ei-teistisiä ja ateistisiä katsomuksia., samoin kuin oikeutta olla tunnustamatta mitään uskontoa tai elämäntiedosta. Käsitteitä elämäntiedon ja uskonto pitää tulkita laajassa mielessä. Artikla 18. tulkinta ei rajoitu perinteisiin uskontoihin, järjestäytyneisiin uskontoihin ja elämäntiedon tai perinteisten uskontojen riinnastuvaan toimintaan. Tästä syystä komitea on huolissaan mihin tahansa uskontoon tai elämäntiedon kohdistuvasta syrjinnästä ...*”

Katsomusaineiden opettamisessa – sekä yleensä koulun suhteissa eri katsomuksiin – vaikuttaa siltä, että eurooppalainen yhteisö haluaa alleviivata (kuten Italian krusifiksitapauksessa) kaikkien katsomusryhmien lasten oikeutta saada kansainvälisillä sopimuksilla taattua perusopetusta, johon heidän huoltajansa turvallisimmiin mielin voi heidät lähettää.